

Asia Taideteosten toisintaminen aikakauslehdessä

Hakija K

Annettu 23.5.2017

Tiivistelmä

Sisustamisesta lyhyesti kertovassa artikkelissa oli käytetty lukuisia kuvia taideteoksista, joista lausuntopyynnössä oli kyse kahdesta. Kuvia saa siteerata aikakauslehdessä tekijänoikeuslain 25 tai 22 §:ssä mainituilla perusteilla. Elleivät edellä mainitut tai muut tekijänoikeuden rajoitussäännökset sovellu ja teoksen tekijänoikeus on voimassa, tekijänoikeuden haltijan suostumus on tarpeen teoksia toisinnettaessa ja yleisön saataviin saatettaessa. Suostumuksen olemassa ollessa rajoitussäännösten mahdollinen soveltuminen ei ole asian ratkaisun kannalta merkittävä kysymys.

Tekijänoikeuslain 22 § ja 25 §

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, onko taideteosten toisintaminen aikakauslehdessä ollut mahdollista ilman tekijänoikeudenhaltijan lupaa rajoituspykälän nojalla vai olisiko käyttäminen vaatinut luvan.
2. G-lehdessä on vuonna 2015 numerossa 4 julkaistu artikkeli ”21 x Taulu”. Artikkelissa on julkaistu kuvia useista julkistetuista taideteoksista. Hakija on pyytänyt kustantajaa maksamaan tekijänoikeuskorvauksen koskien kahden teoksen käyttämistä, mutta tämä on kieltäytynyt. Hakijan mukaan teosten hyödyntämiseen ei sovellu mikään rajoituspykälä, ja näin ollen lehden tulisi pyytää lupa ja maksaa käytöstä asianmukainen korvaus.
3. Mainittu artikkeli koostuu kolmella sivulla käytännössä pelkästään julisteiden ja taulujen valokuvista. Artikkelissa ei ole tekstiä kuin otsikkotasolla. Teosten ja kuvataiteilijoiden nimet on mainittu artikkelissa, mistä käytännössä muodostuu artikkelin teksti.
4. Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin mukaan julkistetusta taideteoksesta saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen tai sanomalehteen tai aikakauskirjaan selostettaessa päivántapahtumaa. 2 mo-

mentin mukaan taideteoksen saa sisällyttää valokuvaan, jos toisintamisella on toisarvoinen merkitys. Mikään 25 §:n säännöksistä ei sovellu julkaistuun artikkeliin. Kyse ei ole arvostelevasta tai tieteellisestä esityksestä eikä siinä selosteta päivántapahtumaa. Taideteokset eivät ole lehdessä toisarvoisessa merkityksessä. Kuvat eivät myöskään perustu artikkelin laatijan oman työn havainnollistavaan tai selventävään merkitykseen. Itse artikkelissa ei ole mitään luomistyötä, joita kuvilla olisi pyritty havainnollistamaan.

5. Tekijänoikeuslain 22 § ei myöskään sovellu, sillä lainaamisen tulee olla hyvän tavan mukaista ja tapahtua tarvittavassa laajuudessa. Nyt taideteokset on kuvattu kokonaisuudessaan, ne muodostavat artikkelin pääosan tai jopa koko artikkelin. Vetoamisfunktio ei millään tavalla toteudu. Mikään rajoituspykälä ei sovellu teosten kuvien käyttöön.

VASTINE

6. S /G - lehti esittää vastineessaan, että S on hankkinut etukäteen nimenomaisen luvan teosten käyttöön artikkelissa suoraan teosten tekijöiltä. Tekijöille on tehty selväksi, minkälaisessa artikkelissa kuvia tullaan käyttämään. Tekijät ovat myöntäneet käyttöoikeuden korvauksetta. Toisin kuin hakija on lausuntopyynnössään esittänyt, S ei ole missään vaiheessa vedonnut tekijänoikeuslain mukaisiin rajoituksiin, vaan ainoastaan sen ja tekijöiden väliseen sopimukseen. Kyse on S:n ja tekijän välisestä sopimuksesta eikä tekijänoikeuslain mukaisten tekijänoikeuslain rajoitusten soveltuvuuden arvioinnista. S:n ja tekijöiden välisestä suorasta teosten käyttöä koskevasta sopimuksesta johtuen, kysymyksessä ei ole tekijänoikeuden loukkaus.
7. Sopimusten arviointi ei kuulu tekijänoikeusneuvoston tehtäviin. Koska tapauksessa ei ole kysymys tekijänoikeuslain soveltamisesta, ei asian ratkaisu kuulu tekijänoikeusneuvoston tehtäviin.

VASTAUS

8. Hakija on antanut vielä vastauksen vastineen jälkeen, missä on todennut että tekijänoikeusneuvosto voi kuitenkin ottaa kantaa siihen, miten tekijänoikeuden rajoituspykälät soveltuvat esillä olevaan yksittäistapaukseen. Hakija on pyytänyt edelleen lausuntoa siitä, onko lausuntopyynnössä kuvatun mukainen taideteosten käyttö mahdollista ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

9. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijänoikeussuoja

10. Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkeinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateokset tai muut kuvataiteen teokset ja kirjalliset esitykset.
11. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa työn valmistusprosessin aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
12. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen koko teoksesta tai sen tekijänoikeussuojaa saavasta osasta ja koko teoksen tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevan osan saattaminen yleisen saataviin siten kuin tekijänoikeuslain 2 §:ssä säädetään.
13. Lausuntopyynnön kohteena olevien taideteosten osalta tekijänoikeusneuvosto katsoo, että ne ilmentävät tekijöiden luovia persoonallisia ratkaisuja siinä määrin, että kukaan muu ei päätyisi samaan lopputulokseen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä olevat taideteokset ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ylittävät teostason.

Sitaattioikeus tekijänoikeuslain 25 §:n mukaan

14. Tekijänoikeuslain kuvasitaattia koskevia säännöksiä muutettiin 1990 - luvun puolivälissä teknisen kehityksen ja tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin edellyttämällä tavalla. Samalla tekijänoikeuslain muutoksella (24.3.1995/446) kuvasitaattia ja taideteosten toisintamista koskevat säännökset yhdistettiin samaan pykälään.
15. Yleiset edellytykset lainauksen ottamiseen taideteoksesta Suomen tekijänoikeuslain 25 §:n mukaan ovat hyvin samanlaiset kuin tekijänoikeuslain 22 §:n mukaiset edellytykset. Tekijänoikeuslain 25 § mahdollistaa taideteoksen lainaamisen kokonaisuudessaan. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus Helsinki 2016 s.212)
16. Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 1 kohdan (24.3.1995/446) mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen. 25 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia sanomalehteen tai aikakauskirjaan selostettaessa päiväntapahtumaa, edellyttäen ettei teosta ole valmistettu sanomalehdessä tai aikakauskirjassa toisinnettavaksi.

17. Journalistinen kerronta elää ajassa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että arvostelevakin esitys sisältää usein taustoittavaa ja kuvailevaa osuutta. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1993:21 tekijänoikeusneuvosto totesi, että tekijänoikeuslain 25 § ei sulje pois tekijänoikeuslain 22 §:n mukaisen yleisen siteeraus oikeuden soveltamista taideteoksiin. Tekijänoikeusneuvosto perusteli kantansa siten, että kuvataiteen alalla sitaatteja on voitava käyttää ilmaisuvapauden ja luomisprosessin apuvälineenä.
18. Perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan PeVL 7/2005 vp s.2, että viestinnän oikeudellisiin edellytyksiin vaikuttavan sääntelyn yhteydessä on huomionarvoinen esimerkiksi perustuslain 12 §:ssä jokaiselle turvattu sananvapaus. Siteeraus voi olla perusteltua tiedotustarkoituksen vuoksi ja se edistää myös lehdistön sananvapautta, mikä osaltaan toteuttaa edellä mainittua Suomen perustuslain 12 §:n mukaista sananvapautta.

Sitaattioikeus tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan

19. Tekijänoikeuslain 22 §:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.
20. Sitaattioikeuden perusteista kirjoitettiin laajahkosti nykyisen tekijänoikeuslain valmisteluteksteissä. Komiteanmietintöön 1953:5 sisältyi ehdotus sitaattioikeudesta (ehdotuksen 13 §). Mietinnön mukaan teosta siteeraavan esityksen ei tarvitse täyttää tekijänoikeussuojalle asetettuja vaatimuksia, vaan se voi olla esimerkiksi sanomalehtitiedotus "tai muu sellainen". Ehdotuksen mukaan ei olisi sallittua tekijän suostumuksetta julkaista yksinomaan lainauksista muodostettuja kokoelmia. Tekijänoikeuslain 22 §:ssä ei ole sanottu, kuinka laaja lainaus saa olla. Lainauksen sallittavuus on kussakin yksityistapauksessa ratkaistava olosuhteiden mukaan, jolloin lähinnä on otettava huomioon lainauksen tarkoitus sekä lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde (KM 1953:5 s. 56). Lisämääritteet hyvän tavan mukaisuudesta ja tarkoituksen edellyttämästä laajuudesta lisättiin komiteanmietintöön KM 1957:5 (s. 19) perustuvan ehdotuksen mukaan.
21. Oikeuskirjallisuudessa on kommentoitu tekijänoikeuslain 22 §:n edellytystä "hyvän tavan" mukaisuudesta seuraavasti. Siteerauksen tulee olla apuna henkisessä luomistyössä. Lainauksella tulee olla asiallinen yhteys siteeraajan teokseen. Tätä asiallisen yhteyden vaatimusta on oikeuskirjallisuudessa kutsuttu "vetoomusfunktioksi". Se sisältää oikeuden toisen henkilön teoksen toisintamiseen, arvostelemiseen tai edelleen kehittämiseen tarkoituksessa, joka on omiansa helpottamaan uuden teoksen valmistamista. (T.M. Kivimäki: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait Porvoo 1966 s. 84 - 85). Olennaista on, että teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa jotenkin lainaajan omaa esitystä. Lainaus voi olla kriittinen tai analyysoiva, mutta myös

neutraali esitys täyttää asiallisen yhteyden vaatimuksen (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus Helsinki 2016 s.203).

22. Myös koko teosta voidaan siteerata 22 §:n nojalla, mikäli siteeraus oikeuden muut edellytykset täyttyvät. Tämä voi tulla kysymykseen esim. lyhyempien teosten, kuten runojen osalta. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. Helsinki 2016 s.205). Koska tekijänoikeuslain 22 § on teoslajien suhteen neutraali säännös, jonka yhtenä tavoitteena on aikaisempia teoksia koskevan keskustelun mahdollistaminen, on perusteltua, että 22 §:ää voidaan soveltaa myös taideteosten (mukaan lukien kuvat kokonaisuudessaan) siteeraamiseen silloin, kun siteeraamisen yleiset edellytykset täyttyvät.

Sitaatiooikeudesta yleisesti

23. Sitaatiooikeus merkitsee sitä, että toisen teoksen osa saadaan laillisesti ilman kyseisen teoksen oikeudenhaltijan lupaa ja korvausta maksamatta ottaa siteeraajan teoksen osaksi. Sen vuoksi lähtökohtana tulee olla, että sitaatiooikeutta ei saa käyttää taloudelliseen kilpailemiseen teoksen tekijän kanssa. (ks. esim. Jyrki Ojala: Tutkimuksen tekijänoikeudet tietoverkossa, kirjassa Tutkimuksen tekijänoikeudet Juva 1998 s. 67).
24. Tekijänoikeuslain 3 §:n mukaan teoksen tekijä on ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Vastaavasti on tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentissa todettu, että kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos saatetaan yleisön saataviin lain 2 luvun rajoitussäännösten nojalla, tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.
25. Tekijänoikeuslain 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.
26. Tekijänoikeusneuvosto on antanut varsin runsaasti lausuntoja, joissa se on joko pääasiana tai muun asian ohessa käsitellyt sitaatiooikeuden käyttöä (muiden muassa TN 1987:8, TN 1990:16, TN 1992:4, TN 1992:16, TN 1993: 17, TN 1993:18, TN 1993:19, TN 1995:14, TN 1996:13, TN 1997:13, TN 1998:17, TN 2000:8, TN 2000:14, TN 2002:16 ja TN 2002:18 ja TN 2016:16). Lausunnossa TN 1996:13 s. 4 on todettu, että sitaatiooikeuden käyttämistä ei ole rajattu tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan.

Analyysi ja johtopäätökset

27. Kuten edellä on kerrottu, ilman tekijän suostumustakin Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen. 25 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia sanomalehteen tai aikakauskirjaan selostettaessa päivantapah-tumaa, edellyttäen ettei teosta ole valmistettu sanomalehdessä tai aikakauskirjassa toisinnettavaksi. Yleiset edellytykset lainauksen ottamiseen taideteoksesta Suomen tekijänoikeuslain 25 §:n mukaan ovat hyvin samanlaiset kuin tekijänoikeuslain 22 §:n mukaiset edellytykset.
28. Tekijänoikeuslain 22 §:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. 22 §:ää voidaan soveltaa myös taideteosten, mukaan lukien ku-vat kokonaisuudessaan, siteeraamiseen silloin, kun siteeraamisen yleiset edellytykset täyttyvät. Siteerauksen tulee olla apuna henkisyssä luomistyös-sä. Lainauksella tulee olla asiallinen yhteys siteeraajan teokseen. Tätä asial-lisen yhteyden vaatimusta on oikeuskirjallisuudessa kutsuttu vetoomusfunk-tioksi. Olennaista on, että teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa jo-tenkin lainaajan omaa esitystä.
29. Lainauksen sallittu laajuus on kussakin yksityistapauksessa ratkaistava olo-suhteiden mukaan. Yleispätevää sääntöä minimi- tai maksimilaajuudesta ei ole, vaan laajuus riippuu sitaatin käyttötarkoituksesta. Lainaus ei saa myös-kään olla siteeraavassa työssä tai teoksessa pääasia.
30. Vastineen antaja on kertonut hankkineensa tekijänoikeuden haltijoilta suos-tumuksen kyseessä olevien taideteosten käyttöön julkaisussa. Suostumus tee-kee tarpeettomaksi pidemmälle menevät johtopäätökset siitä, soveltuisivatko mahdollisesti siteeraamista koskevat säännökset.
31. Tekijänoikeuden haltijan suostumuksen olemassaolo ja sen sisältö teoksen tekijänoikeuslaissa hänelle yksinoikeudeksi säädetyn käytön suhteen ovat todistelu- ja näyttökysymyksiä, joista tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltan-sa puitteissa anna lausuntoa.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Olli Pitkänen, Ahti Vänttinen, Maria Rehbinder, Satu Kangas, Aku Toivonen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Jussi Mäkinen ja Pekka Sipilä.